

Roman ni zadovoljil, zakaj po pisanju *Literaturne enciklopedije* 1934 je Piljnjak pokazal v njem odkrite simpatije do Ivana, do nekega mehanika in nekega profesorja, medtem ko je resnične predstavnike izgradnje naslikal zelo izumetničeno.

Ker pa je Piljnjak takoj zatem napisal dokaj nepomembno knjigo o Tadžiki-stanu, v kateri je pokazal vse dobrote, ki jih je enemu od azijskih ljudstev prinesel sovjetski režim, je še leta 1954 dobil privoljenje, da potuje v Združene države. Toda tudi poskus, da bi s protiameriškim romanom z naslovom *Okay* spet pridobil zaupanje literarnih politikov, je spodletel:

Stalin je kot gost v vili Maksima Gorgeka oznanil, da je odslej tudi »Ruska zveza proletarskih pisateljev« (RAPP) razpuščena in se mora zlititi z notnim društvom sovjetskih pisateljev. Začelo se je obdobje socialističnega realizma.

Po tem je Piljnjak napisal samo še eno večje delo: *Sadje zori*, potopisne zapiske, v katerih se je izrazila ljubezen do stare Rusije, do Rusije Rurika, in sicer zlasti v daljšem poglavju o znanem slikarju ikon, o menihih in samostanih.

Ilja Ehrenburg piše zdaj ob rehabilitaciji v *Novem miru*:

»Boris Piljnjak je propadel v tridesetih letih in težko bi bilo reči, kako bi se bila izoblikovala njegova nadaljnja pisateljska pot.«

Kar zadeva Piljnjakovo smrt, imamo morda vir, ki ga Ehrenburg ne pozna:

Sodeč po delih emigranta R. Ivanova-Razumnika (*Pisateljskie sudbi in Tjurni i siljki*, 1951 in 1953 v New Yorku) so Piljnjaka ustrelili v moskovskem zaporu Butyrskaja kot japonskega vohuna, kar je bila v očeh NKVD tisti čas najprimernejša obtožba. Skupaj z njim je umrlo dvesto drugih pesnikov in pisateljev, med katerimi sta bila Voronski, nekdanji Piljnjakov zaščitnik, in Auerbach, ki je bil kot vodja RAPP Piljnjakov dejanski nasprotnik. Gorki, ki je v neznanih okoliščinah umrl že pred Piljnjakom, je mogel svojemu varovancu prav tako malo pomagati kakor leta 1921 pesniku Nikolaju Gumiljovu (ki so ga ustrelili kot domnevnega kontrarevolucionarja) in v času stalinizacije grofu Dmitriju Mirskemu.

H. P. R.

Prevedla K. B.

PROTI PRIVATIZACIJI. Letošnja »Korčulanska letna šola« je končana. Že drugič zapored so se v juliju zbrali na Korčuli, tokrat domala vsi naši pomembnejši družboslovci, točneje: filozofi in sociologi, da bi prediskutirali svoja znanstvena dognanja zadnjega leta. Karakteristika teh srečanj je, da si pridobivajo mednarodni značaj in postajajo tako zelo pomembna oblika vključevanja jugoslovanskih družboslovcev v mednarodno diskusijo, obenem pa tudi primeren kazalec nivoja naše filozofije in sociologije v svetovnem merilu.

Obča tema letošnjega simpozija je bila: *Smisel in perspektive socializma*. Že sam ta naslov je obetal resen pristop h konkretni družbeni problematiki. Pričakovanja so popolnoma opravičili skrbno izdelani referati, ki so jih pripravili H. Marcuse, K. Kosik, S. Mallet, B. Bošnjak, A. Kresić, M. Čaldarević, V. Rus, J. Županov, potem vedno bogata in na izrednem nivoju izvajanja H. Le-febvra, L. Goldmanna, H. L. Parsonsa, Filipovića, Grljića, Markovića, Pejovića, G. Petrovića, Stojanovića, Sutlića, Vranickega, Djurića, Milića, Tadića, R. Suppeka itd..., do nenavadno impresivnega podajanja mladega zagrebškega literarnega teoretika Ladana.

V pričujočem okviru je gotovo nemogoče zajeti vse probleme, ki jih je med štirinajstdnevno diskusijo zastavilo in reševalo nad petdeset diskutantov.

Kvečjemu bi si dovolil, da — nekoliko samovoljno — razdelim problematiko glede na področja, na katerih so posamezni diskutanti zastavili problem smisla in perspektiv socializma.

Prvo veliko področje, v katerem se je ujelo precejšnje število izvajanj, bi lahko označili z izrazom: socializem in delitev dela. To problematiko je načel ameriški filozof H. Marcuse, ki je v svoji razpravi *Perspektive socializma v razviti industrijski družbi* postavil in argumentiral tezo, da se je z višjo izobrazbo, ki jo zahteva današnja stopnja tehnologije, bistveno spremenil tudi revolucionarni profil klasičnega proletariata, ki da postaja vse bolj konformističen. V polemiko s to tezo se je neposredno spustil eden najvidnejših industrijskih sociologov Francoz S. Mallet, ki je z empiričnim gradivom dokazal, da prevzemajo danes ključne položaje v avantgardi proletariata ravno delavci iz tehnološko najbolj razvitih proizvodnih področij. Posredno sta zadela v srž te problematike slovenski sociolog Veljko Rus in eden naših gotovo najbolj cenjenih sociologov J. Županov z empiričnim dognanjem, da stopnja izobrazbe ni odločujoči faktor pri participaciji delavcev v upravljanju. Z različnih teoretičnih in praktičnih izhodišč so k tej diskusiji prispevali še A. Krešič (*Marxov pojem proletariata in možnosti socializma danes*), Zaga Pešić-Golubović in M. Caldarević.

Naslednje veliko področje problemov, ki bi ga lahko označili z naslovom: socializem in politika, je pravzaprav odprl ameriški filozof H. L. Parson (*Socializem in demokracija — kako eno zahteva drugo*), vendar so tu dominirali domači misleci, ki so odprli celo vrsto silno aktualnih problemov, ki smo jih doslej vse preprosto obšli, kar je popolnoma v skladu z ugotovitvijo. R. Supka, da namreč socialistična družba prikriva svoja notranja protislovja vse dotlej, dokler dejansko ne dosežejo nivoja socializma. K tej diskusiji so prispevali svoje misli L. Goldmann, H. Lefebvre. Osnovna teza njegovega izvajanja je bila: kriterij za socialističnost oziroma antisocialističnost neke ideje ni v tem, ali jo lahko plasiramo v marksizem kot znanost ali v marksizem kot filozofijo, pač pa, ali prispeva k marksizmu kot teoriji realizacije in preseganja (*dépassement*) filozofije. Sutlić je v svojem, izmed vseh morda najbogatejšem prispevku k diskusiji, izrekel tudi izredno zanimivo tezo, da je določena politika vedno negativno razpoložena do svoje lastne filozofije, ker le-ta zadeva v njeno bistvo in jo lahko na ta način vsak trenutek razkrinka. Tezo je Sutlić argumentiral z odnosom boljševiške partije do G. Lukácsa kot prvega dejanskega filozofa boljševizma. Vranicki je med drugim ugotavljal, da striktna delitev na socializem in komunizem nikakor ne more izhajati iz Marxa. G. Petrović je šel glede tega še dlje, ko je ugotavljal, da sledi tako iz Marxa kakor tudi iz same etimologije terminov, da je socializem višja stopnja komunizma in ne narobe. Sklicujoč se na Marxa konstatira, da je komunizem kot proces podružbljenja lastnine (komuna) skupnosti vedno diktiran, medtem ko je (mora biti!) socializem kot proces duhovnega podružbljenja (*socius*) družbi imanenten — pri Marxu — pozitivni humanizem. Korać je govoril o temi *Socializem v nerazvitih deželah*, Grlić pa je opozoril na notorno zablodo, ki se manifestira v zatrtjevanju, češ da hočejo vse socialistične dežele doseči isti cilj, vendar z različnimi sredstvi. Različna sredstva namreč nujno vodijo k različnim ciljem. Kot primer abotne konstatacije je navedel citat iz nedavno objavljenega članka sovjetskega filozofa Ovaleva: »Kdor nastopa proti sredstvom prisile za doseg komunizma, nastopa s tem proti temu cilju samemu!« Grlić zaključuje: »Naš komunizem

bo samo toliko human in toliko napreden, kolikor so humana in kolikor so napredna sredstva, s katerimi ga nameravamo doseči!« Stojanović je v svojem obsežnem prispevku k diskusiji med drugim tudi dokazoval, da je stopnja socializacije lastnine nujno odvisna od stopnje demokratičnosti družbenih odnosov. Odprl je hkrati doslej nenačeti problem: zahtevo po analizi, v kakšni meri se je doslej realizirala ena najrevolucionarnejših odločitev naše partije, da iz Komunistične partije preraste v Zvezo komunistov. Milić je razvijal teorijo družbenega spora. Ugotavljal je kategorijo bazičnega soglasja: različne skupine so sicer v medsebojnih sporih, vendar so glede temeljnih postavk v soglasju. Na to se navezuje kategorija neprogresivne nestabilnosti, ki je posledica nasilne poravnave ali zadušitve sporov bazičnega soglasja. R. Supek je Milićevo kategorijo neprogresivne nestabilnosti ilustriral z ugotovitvijo, da se pri nas večkrat onemogoča teoretična postavitev (racionalizacija) v družbi sicer prisotnih sporov, tudi — in še celo — kadar so ti v bazičnem soglasju. M. Marković je opozarjal na neobhodnost resne analize sistema delitve po delu, ki je za Stalina že pokazal svojo negativno stran kot zelo ugodna opora za prosperiteto birokracije. Prav tako je zelo resno in argumentirano zastavil vprašanje, ali bo naša revolucionarna elita racionalno sposobna predati svoje vodilno mesto samoupravljanju: ali bo sposobna preiti na samoupravljanje in s tem izgubiti bonitete, ki jih kot elita uživa. Ta problem se danes zastavlja na planu protislovja med državnimi in samoupravnimi institucijami.

Kot argument za diskusijo tako v prvem kot v drugem področju problemov so služili rezultati empiričnih raziskav, katere sta podala Veljko Rus in J. Županov. Oba sta se poslužila Tannenbaumove metode grafikona vplivnosti. Njune raziskave so se ujele v zaključku, da je funkcija vplivnosti v naših delovnih organizacijah konstantno hierarhičnega tipa. (Brez bistvenih sprememb v primeri s podobnimi raziskavami na Zahodu!) Na to se navezuje Tadićeva trditev, ki opozarja na nenehno aktualnost problema birokracije pri nas. Birokracija je rezultat hierarhije. Dokler ne bomo premagali hierarhije, tudi ne bomo prevladali birokracije. »Železni zakon hierarhije« tu ni tretiran kot fatum!

Tretje področje problemov, ki bi ga označil z naslovom: socialistična etika, je najkompleksnejše zajel presenetljivo razgibani referat mladega češkega filozofa K. Kosika. Gibčnost njegovih izvajanj je prišla še posebej do izraza, ker smo imeli priložnost slišati tudi standardno togo »filozofijo socialističnega tabora«, ki jo je iz vzhodne Nemčije prinesel mladi (!) E. Hahn. Svoj referat je Kosik zasnoval na tezi, ki smo jo pri nas — razen redkih izjem — sprejeli že pred leti, da namreč etike ni mogoče fundirati na determinizmu, pač pa izključno le na svobodi. Mimogrede se je utrgala Kosiku za nas zelo aktualna misel: dejstvo, da nekdo eksplicira le negativne pojave v neki družbi, ne more služiti nikakršnim konsekvencam, dokler sama diskusija ne pokaže cilja, s katerim se te negativnosti odkrivajo. B. Bošnjak je prvič pri nas odkrito spregovoril o problemu eshatološkega odnosa velikega odstotka naših ljudi (komunisti pri tem še celo niso izvzeti) do določenih postavk o naši stvarnosti. V. Filipović je zopet razgrnil svojo koncepcijo socialističnega personalizma.

Četrto področje diskusije je zaseglo problematiko, ki jo je v svojem referatu *Socializem in inteligenca* zastavil D. Pejović. Tu so se vsi diskutanti strinjali v osnovnih točkah:

- da je osnovna karakteristika vsake inteligence nonkonformizem;
- da je lahko inteligenca samo humanistična in nikakršna drugačna;

— da je vsa tragedija in sreča inteligence v njeni lastnosti, da je, kot pravi K. Mannheim, »svobodno lebdeča«;

— da je razvoj marksizma v veliki meri odvisen od tega, koliko bo konformistom tudi Marxa uspelo prekvalificirati v konformista (kar je s citologijo vsekakor mogoče) oziroma koliko bo marksistična (nonkonformistična) inteligenca vztrajala pri originalnem Marxu-revolucionarju.

To je vsekakor zelo subjektiven prikaz obsežnega gradiva, ki ga je dala štirinajstdnevna diskusija, vendar upam, da mi kljub temu dovoljuje nekaj zaključnih ugotovitev:

Letošnji simpozij na Korčuli je pokazal, o čem se pri nas lahko govori oziroma o čem se pri nas mora govoriti.

Nivo diskusije je pokazal, da se jugoslovanska filozofija vztrajno prebija prav na čelo marksistične filozofije.

Diskusija je pokazala, kako nepogrešljiva je neki družbi filozofija kot njena odločilna kritična zavest. (To kljub temu da se je človek v razgovorih kaj lahko zbal neplodnega liberalizma!)

Dejstvo, da je med 180 udeleženci nastopil en sam slovenski diskutant, je vzbudilo številne komentarje, ki vsi ugotavljajo kritično situacijo v slovenskem družboslovju (filozofiji, pa tudi sociologiji). Očitno je, da smo Slovenci v akciji proti privatizaciji inteligence (kot je *Korčulanska šola* izzvenela) zopet ostali ob strani. Mi smo zvesti tradiciji, pa četudi na račun zdravih medčloveških odnosov!

Franci Pivec

GLOSE IN KOMENTARJI

KDO KAJ USTAVLJA

Mi uro, ker ne kaže prav,
vi čas, ker se po uri ni ravnal.

Matej Bor

VPIJOČIM ZBOROM

Kot kaže torej zdaj pri nas
stoji po vaši uri tudi čas.

Niko Grafenauer

KOMPROMISNI PREDLOG

(Mateju Boru)

Predlagam, da bo konec svaje,
razsodbo, sprejemljivo za oba:
da tvoja ura prav ne kaže
in da se čas po uri ne ravna.

♂

POPRAVEK

V 7 a številki *Sodobnosti* je v Šifrerjevi kritiki napaka: na str. 658 je treba namesto *o pridobitvah* vstaviti *o pridobitbah*.